

Uloga Henryja Kissingera u stvaranju američke vanjske politike

LIDIJA KOS-STANIŠIĆ*

Sažetak

Henry Kissinger jedan je od najpoznatijih i najutjecajnijih američkih vanjskopoličkih intelektualaca, čiji se rad i djelovanje može promatrati kroz tri faze njegova sudjelovanja u stvaranju američke vanjske politike. U prvoj znanstvenoj fazi svoje karijere kritizirao je vanjsku politiku SAD. Kroz te radove jasno je vidljiv njegov realpolitički pogled na svijet. Za njegov život i rad posebno je značajna druga faza, kad je kao savjetnik za nacionalnu sigurnost, a zatim i državni tajnik predsjednika Nixona i Forda, bio u mogućnosti iskoristiti svoj intelektualni kapital i uspješno prakticirati realpolitiku kroz stvaranje i vođenje američke vanjske politike. Poslije odlaska iz vanjskopoličke administracije, Kissinger nije prestao djelovati u području međunarodnih odnosa i američke vanjske politike. On je bio i ostao jedan od najvećih američkih intelektualaca koji su imali, i još imaju presudan utjecaj na američku vanjsku politiku.

Henry Kissinger,¹ dobitnik Nobelove nagrade za mir, jedan je od najpoznatijih američkih diplomata dvadesetog stoljeća i jedan od najvažnijih vanjskopoličkih intelektualaca SAD-a. Kissinger je osoba neobične karijere čiji se utjecaj na stvaranje američke vanjske politike² može podijeliti u tri razdoblja:

Teoretičar i kritičar američke vanjske politike (1957.-1968.)

Kissinger je dio života proveo u akademskom okružju, proučavajući i kritizirajući vanjsku politiku SAD-a. Stvorio je vlastiti sustav međunarodnih odnosa u kojem su diplomacija, vojna strategija i domaća politika bili jednako važni činitelji. Porijeklom

* Lidija Kos-Stanišić, znanstveni novak na projektu “Hrvatska u međunarodnoj zajednici”.

¹ Henry Kissinger rođen je kao Heinz Alfred 27. svibnja 1923. godine, u židovskoj obitelji u bavarskom gradiću Furthu. U Njemačkoj je živio sve do 1938. kad je s roditeljima, pod prijetnjom nacizma, emigrirao u SAD.

² Vanjska politika je organizirana aktivnost države (ukupnost djelovanja koja zahvaća i percepcije sudionika vanjske politike, odgovore na ponašanje drugih zemalja u međunarodnim odnosima, rješavanje konkretnih situacija i pokušaje da se u praksi postupno realiziraju dugoročni planovi vanjskopoličke akcije, ako oni postoje), kojom ona nastoji maksimalizirati svoje vrijednosti i interese u odnosu prema drugim državama i ostalim subjektima koji djeluju u vanjskom okružju, Vukadinović, R., *Osnove teorije međunarodnih odnosa i vanjske politike*, Školska knjiga, Zagreb 1989., str. 115-116.

Euroljanin, ostao je osjetljiv na tradiciju i povijest, što je rezultiralo prihvaćanjem realpolitike, načelo koje je da se vanjska politika mora temeljiti na sili, a ne na osjećajima.

Kreator vanjske politike (1969.-1976.)

Nakon godina znanstvene karijere došao je na dužnost Nixonovog savjetnika za nacionalnu sigurnost, a kasnije i državnog tajnika predsjednika Nixona i Forda. Našavši se u središtu vanjskopolitičkog odlučivanja, pokušao je teoriju pretvoriti u praksu, te su mu njegova znanstvena istraživanja bila glavna osnova za sve vanjskopolitičke akcije. Unatoč činjenici da Amerikanci ne priznaju legitimitet realpolitici, Kissinger je bio jedini realpolitičar europskog stila koji je vodio američku vanjsku politiku i koji je postigao izuzetne uspjehe (stvaranje nove globalne ravnoteže, detant sa SSSR-om, potpisivanje SALT-a, obnova odnosa s Kinom, dominacija SAD-a na Bliskom istoku, završetak rata u Vijetnamu, potpisivanje Helsinškog završnog akta, i dr.).

Opinion maker (od 1977. do danas)

Savjetujući važne tvrtke, pišući kolumne u tisku i komentirajući događaje na TV, Kissinger je i danas jedan od najvažnijih stvaratelja mišljenja o određenim vanjskopolitičkim temama, i to ne samo u SAD-u već i u svijetu.

1. Kissinger teoretičar i kritičar američke vanjske politike (1957.-1968.)

Iako je u holokaustu stradalo čak trinaest njegovih bližih rođaka, Kissinger je kasnije minimalizirao svoje židovsko naslijeđe i traume s kojima se susretao.³ Godine 1954. doktorirao je na Sveučilištu Harvard s temom o europskom poretku s početka 19. stoljeća – *Obnovljeni svijet: Metternich, Castlereagh i problemi mira 1821-1822*⁴. Zašto je Kissinger izabrao upravo to razdoblje za svoje istraživanje? On je bio zabrinut

³ Kissinger je smatrao da je holokaust uništio veze između Božje volje i povijesnog napretka (središte židovske vjere i jedan od najznačajnijih doprinosa zapadnjačkoj filozofiji). Za židovskog vjernika značenje povijesti shvaćeno je kroz vezu božanske volje i pravde. Nakon nacističkog horora, Kissinger je odbacio judaizam i tražio je alternativan način pronalaženja značenja povijesti; Dickson, *Kissinger and the Meaning of History*, Cambridge University Press, 1978., str. 43.

⁴ *Obnovljeni svijet* nije bio tipična američka doktorska disertacija, već vrlo osoban dokument, polupovijesna i poluintelektualna autobiografija. Kissinger je smatrao da su Metternich i Castlereagh, nakon pobjede nad Napoleonom, stvorili mir koji je trajao čitavo stoljeće te da će proučavajući njihovu aktivnost, moći pronaći neka rješenja koja bi mu pomogla pri rješavanju problema svog vremena. Mislio je da se uz pametno konzultiranje, osobito spisa o mirovnim pregovorima, može puno naučiti o suvremenim događajima. Prihvatio je nekonvencionalnu analitičku shemu, i koristio je kao metodu pomoću koje je došao do zaključaka koji su bili kontradiktorni tradicionalnim američkim analizama Metternicha, Castlereagha i Berlinskog kongresa. Metternich je među američkim znanstvenicima smatran konzervativnim reaktionarom, a Castlereagh neuspješnim diplomatom. Unatoč tome što je tvrdio kako Metternich nije njegov idol, disertacija je hvalila Metternichovo majstorstvo u vođenju kompleksne diplomacije i sposobnost igranja na kartu sofisticiranog povezivanja različitih pregovora. U *Obnovljenom svijetu*, očite su paralele između Napoleonove Francuske i Staljinove Rusije, kao i otočnih sila Velike Britanije i SAD pedesetih godina ovog stoljeća. Kissinger pokazuje kako se konzervativan državnik, koji želi sačuvati svjetski poredak, nosi s revolucionarnom silom uz korištenje pažljivo stvorene ravnoteže snaga.

zbog izazova sovjetskog komunizma, te je istraživanjem događaja s početka 19. stoljeća, kad je revolucionarna sila Francuska ugrozila legitimni međunarodni sustav, tražio analogiju s tadašnjom situacijom. Već na prvoj stranici Kissinger je naglasio osnovnu premisu koja će definirati njegov realpolitički pogled na svijet.⁵ “*Uvijek kad je očuvanje mira – a pritom mislimo na sprečavanje rata – bilo najvišim ciljem jedne države ili grupe država, sudbina međunarodnog sustava ovisila je o milosti najbezobzirnijeg člana međunarodne zajednice.*”⁶ Tvrdio je da je ispravniji cilj stabilnost, temeljena na ravnoteži snage. Osnovno pitanje koje je Kissingera interesiralo bilo je – kako osigurati mir? Stabilnost bi, po Kissingeru, trebala biti objekt međunarodnog sustava i ovisiti o opće prihvaćenom legitimitetu. U svom radu Kissinger je razvio razlikovanje dviju vrsta međunarodnih odnosa, legitimnih i revolucionarnih, koje nije napustio do današnjih dana. Diplomacija je, u tom kontekstu, prilagođavanje razlika kroz pregovore. Revolucionarne države ne koriste diplomaciju i ne pregovaraju. Njihov cilj je rušenje legitimnog međunarodnog poretka i stvaranje novoga, a njihovo postojanje dovodi do utrke u naoružanju ili do rata.

Godine 1955. u *Foreign Affairs* objavio je članak “*Vojna politika i obrana u sivim područjima*”⁷, u kojem napada Eisenhowerovu doktrinu masovne odmazde kao opasnu i zastarjelu. Vojnu politiku – sve ili ništa, proglašava neadekvatnom budući da paralizira diplomaciju. Takvoj doktrini i politici predlaže alternativu – vođenje malih lokalnih ratova, koju će kasnije pretvoriti u doktrinu ograničenog nuklearnog rata. Nakon toga Kissingeru je Vijeće za vanjske odnose (*The Council on Foreign Relations*) ponudilo posao, koji mu je omogućio pisanje knjige – *Nuklearno oružje i vanjska politika*. Knjiga je bila veliki izazov doktrini masovne odmazde, ali i svima koji su razmišljali o nuklearnom oružju i ratu. Dovala je u pitanje apsolutne kategorije kojima je operirala američka vanjska politika, osobito u doba hladnog rata, tvrdeći da rat i mir, odnosno strategija i politika, nisu odijeljeni segmenti, već da se radi o cjelini koja je međusobno povezana i uzrokovana. Odijeljeno shvaćanje dovelo je do toga da je i nuklearno oružje postavljeno isključivo kao novo sredstvo ratovanja koje treba donijeti totalnu pobjedu ili sveopći rat. Međutim, videći kraj američkog atomskog monopola, Kissinger je isticao da se pitanje ograničenog rata nametnulo samo od sebe, jer se u novim uvjetima ne može tražiti bezuvjetna predaja, niti se može doktrina zasnivati na prijetnji maksimalnog uništenja uz strategiju minimalnog rizika. Problem ograničenog rata, ne može se shvatiti samo u kategorijama vojnog djelovanja. Kissinger je tvrdio da se strategijske snage ne smiju upotrebljavati u ograničenom ratu, ne samo zato što njihova snaga treba

⁵ Njegova konzervativna realpolitika bazirana je na principima realista, od Karla von Clausewitz do Hansa Morgentaua, koji smatraju da se diplomacija ne može odijeliti od sile i moći. Ali, Kissinger je smatrao, da se može odvojiti od moralizma i brige za unutrašnju politiku drugih država. Stabilnost je glavni cilj diplomacije, a ispunjava se ako sve države prihvate legitimnost postojećeg međunarodnog poretka, koji se bazira na njihovim nacionalnim interesima; naprotiv, stabilnost je ugrožena kad neke države teže vođenju ideoloških ili moralnih križarskih ratova.

⁶ Kissinger, H., *Obnovljeni svijet*, Nakladni zavod Matice Hrvatske, Zagreb 1976., str. 7.

⁷ Kissinger, H., *Military Policy and the Defence of the Grey Areas*, *Foreign Affairs*, travanj 1955., 416-428.

ostati neokrnjena nego da neprijatelj ne bi posumnjao u ravnotežu nuklearnog straha i došao u iskušenje nanijeti prvi udar.

Radovima koje je objavio od 1956. do 1959. u *Foreign Affairs*, a koji su kritizirali vanjsku politiku Eisenhowerove administracije, Kissinger je zaradio titulu glavnog kritičara američke vanjske politike⁸, što se posebno pokazalo u knjizi “*Nužnost izbora: Izgledi američke vanjske politike*”.⁹ Knjiga je bila prva potpuna ekspozicija Kissingerove filozofije i radikalna kritika Eisenhowerove vanjske politike, doktrine i strategije. U nuklearno doba, po Kissingeru, pobjeda nema tradicionalno značenje, cilj je izbjeći rat, a ne pobijediti. Zbog praktičnih razloga – proliferacije nuklearnog oružja, Kissinger napušta ideju ograničenog nuklearnog rata, te kao alternativu predlaže vođenje konvencionalnog rata. Iz tog razloga zalaže se za povećanje zapadnih konvencionalnih snaga u Europi. Kritizira *summit* diplomaciju, kojom će se i sam kasnije često služiti, te se zalaže za što skorije rješavanje statusa Njemačke. Koliku su važnost imali Kissingerovi stavovi vidljivo je i iz činjenice da se od 60-ih do 80-ih godina dvadesetog stoljeća doktrina NATO-a temeljila na razvoju taktičkog nuklearnog oružja za zastrašivanje SSSR-a, koju je između ostalih zagovarao i Kissinger.

U Kenedyjevoj administraciji Kissingerove najbliže kolege s Harvarda došle su na važne položaje. George Bundy postao je savjetnik predsjednika za nacionalnu sigurnost, te ga je pozvao da se priključi administraciji i postane povremeni savjetnik Vijeća za nacionalnu sigurnost u pitanjima njemačke politike. Kissinger je prihvatio ponudu, ali je ubrzo dao otkaz, jer na položaju na koji je došao nije mogao utjecati na donošenje odluka. Kennedy ga je smatrao briljantnim, ali zamornim, budući da je konstantno inzistirao da sve vanjskopolitičke teme budu stavljene u dugoročan strateški kontekst. To je bilo razdoblje u kojem je Kissinger umjerenije kritizirao američku vanjsku politiku, prije svega zbog prijateljstva s ljudima u vladi, a i sam se osjećao dijelom administracije. Iako se trudio da ne kritizira pojedine članove administracije, ipak je to učinio 1963. Kissinger je tada napao McNamaru, kritizirajući doktrinu fleksibilnog odgovora, američki antagonizam prema nacionalnim nuklearnim snagama, neprijateljstvo prema taktičkom nuklearnom oružju i teoriju konvencionalne obrane. Ključni element nuklearne politike administracije bila je ideja o NATO-u, kao multilateralnoj sili koja bi se sastojala od višenacionalnih postrojbi. Kissinger se nije slagao s ovom idejom, smatrao ju je preskupom i neodgovarajućom, a osnovni razlog protivljenja bio je političke prirode, budući da je vjerovao kako će kohezija NATO-a biti oslabljena zbog američkog pritiska na europske saveznike.

Proširujući predavanja o atlantskoj politici, što ih je držao u Vijeću za vanjske odnose, Kissinger je 1965. godine napisao knjigu *Problematično partnerstvo*. U njoj je obradio veliki paradoks nuklearnog doba – snaga nikada prije nije bila veća, ali i neupotrebljivija. Naglašavao je neispravnost pogleda SAD koje NATO smatraju jedini-

⁸ Kissingerovi radovi u *Foreign Affairs* – Reflections on American Diplomacy, listopad 1956., 38-39 ; Missiles and the Western Alliance, listopad 1958., 389; Nuclear Testing and Problem of Peace, listopad 1958., 2; The Search for Stability, srpanj 1959.

⁹ Knjiga je obuhvatila i dva, prije objavljena Kissingerova članka; Arms Control, Inspection and Surprise Attack, *Foreign Affairs*, srpanj 1960., str. 557; Limited War: Conventional or nuclear? – A Reappraisal, *Daedalus*, jesen 1960., str. 800.

com, a ne zajednicom odvojenih suverenih država, koje ne vide političke i vojne probleme u istoj perspektivi. Opisuje ironiju sukoba SAD i Francuske, te navodi tragediju situacije – De Gaulleovi koncepti su bili jači od njegove snage, dok su SAD imale jaču snagu od koncepta. Napominje da će u budućnosti glavni izazovi NATO-u biti razvijanje zajedničke svrhe postojanja, kao i stvaranje političke strukture koja će kombinirati zajedništvo s fleksibilnošću (smatra da savezništvo nije firma u kojoj najveći dioničari imaju i najveći utjecaj). Kissinger je vjerovao kako SAD trebaju unutrašnju evoluciju ujedinjene Europe ostaviti Europljanima, a da svoju oštromnost i utjecaj iskoriste u stvaranju novih formi Atlantske kooperacije.¹⁰ Budući da je od sredine šezdesetih godina u SAD postojala samo vijetnamska politika, Kissinger je u razdoblju od 1965. do 1968. godine, napisao samo dva rada.¹¹ *“Domaća struktura i vanjska politika”* znanstveni je rad u kojem navodi kako vanjska politika ovisi o domaćoj strukturi i povijesnom iskustvu. Naglašava teškoće u procesu donošenja odluka, osobito u tehnološki naprednim društvima, gdje je administracija prevelika, te je smatra još jednim faktorom koji doprinosi međunarodnoj nestabilnosti. Razlikuje tri tipa lidera modernog svijeta: birokratsko pragmatičan (SAD); ideološki (SSSR) i revolucionarno karizmatični (Kuba). Članak je sumirao sve ono što je Kissinger govorio i pisao o vanjskoj politici više od jednog desetljeća. Drugi rad iz tog razdoblja *“Bijeli revolucionar: Razmišljanja o Bismarcku”*, njegovo najmanje poznato djelo, koje ne otkriva toliko o Bismarcku, koliko o Kissingeru i njegovom realističkom konceptu međunarodnih odnosa.¹²

Potkraj šezdesetih godina Kissinger je počeo aktivnije sudjelovati u stvaranju američke vanjske politike. Vodio je u ime američke vlade tajne pregovore sa Sjevernim Vijetnamom. Iako pregovori nisu uspjeli, rezultirali su uspostavljenjem tajnog kanala preko kojeg je kasnije dogovoren Pariški mirovni sporazum. U to doba piše radove: *“Centralne teme američke vanjske politike”*¹³ i *“Vijetnamski pregovori”*.¹⁴ *Vijetnamskim pregovorima* Kissinger je kritizirao američku strategiju i objasnio pravila gerilskog rata – cilj je kontrolirati stanovništvo, a ne teritorij; gerila pobjeđuje onda kada ne gubi. Navodi kako SAD vode rat, a nemaju usklađene vojne i političke ciljeve. Budući da Hanoi ne može natjerati SAD na povlačenje, kao što ni SAD ne mogu silom pobijediti,

¹⁰ Graubard, S.R., *Kissinger-A Portrait of Mind*, W.W. Norton & Company inc, New York 1974., str. 201-222.

¹¹ Domestic Structure and Foreign Policy, *Daedalus*, travanj 1966.; The White Revolutionary: Reflections on Bismarck, *Daedalus*, ljeto 1968.

¹² Kissinger Bismarcka smatra genijem, koji je bio sposoban manipulirati tuđim antagonizmima. Bio je konzervativni revolucionar i njegov cilj je bila ujedinjena Njemačka. *“Patriotizam je vjerojatno pokretačka snaga nekolicine poznatih državnika, češće je to ambicija, želja za naređivanjem, divljenjem i slavom”* rekao je Bismarck. Kasnije će isto to govoriti i za Kissingera. Bismarckov stav prema istini i moralu odgovarao je Kissingerovom. Osnova Bismarckove ličnosti bila je nemogućnost shvaćanja bilo kojih moralnih standarda, važne su mu bile jedino njegove želje i ambicije. Kissinger se protivio silnim usporedbama s Bismarckom, ali činjenica je da je kasnije i sam prigrlio realpolitiku i diplomaciju ravnoteže sile. Bismarckovo (kasnije je postalo vidljivo da je to i Kissingerovo vodeće načelo) bilo je – vanjska politika se mora bazirati na sili, a ne osjećajima.

¹³ Central Issues of American Foreign Policy, Agenda for the Nation, Washington: Brookings, 1968.

¹⁴ The Vietnam Negotiation, *Foreign Affairs*, siječanj 1969.

Kissinger preporučuje točno definiranje cilja i predlaže pregovore o obostranom povlačenju.

Kissingerova filozofija međunarodnih odnosa bila je europskog stila – realpolitika i realizam, orijentiran silom – i vukla je porijeklo u njegovim europskim korijenima. Kissinger je bio produkt Weimarske republike i žrtva nacizma, i logično je da je težio stabilnosti i redu. Odrastao je u svijetu bez povjerenja, gdje se vrline ne nagrađuju, te je logično prihvatio pesimistički pogled na ljudsku prirodu. Realistička škola međunarodnih odnosa polazi od tvrdnje da je sila stalan i nezamjenljiv element u razvoju svjetske sredine, da je svijet nesavršen i da u njemu svaka država može samo na osnovi sile ostvariti svoje interese. Njegova realistička tradicija govorila mu je da narodi imaju različite interese, te da je neminovno da ponekad između njih dolazi do sukoba. Pobornici realističkog pristupa u međunarodnim odnosima osobitu pažnju poklanjaju kategoriji nacionalnog interesa, koji je za njih najviša vrijednost, za koju je država spremna u svakoj situaciji upotrijebiti sva sredstva. Realist ne brine o idealističkoj viziji moralnosti ili pravde, njegov cilj je stabilnost, koja se najlakše postiže nesentimentalnim savezima, pažljivom ravnotežom snaga i podjelom područja utjecaja. Kissinger je imao izuzetan osjećaj za geopolitičku realnost, ali ne i za idealističke vrijednosti SAD-a. Smatrao je da idealizam i želja za moralnom perfekcijom dovodi do osciliranja američke vanjske politike, od ekscenog izolacionizma do intervencionizma, i natrag. Kako bi se ublažilo ovo osciliranje, po Kissingeru, sve odluke moraju se donositi u skladu s trajnijim konceptima, kao što je nacionalni interes. Smatrao je da su narodi koji se ponašaju u skladu sa svojim nacionalnim interesom, manje opasni od onih koji vode križarske ratove utemeljene na ideologiji i vlastitim percepcijama moralne pravde. Kao istraživač napoleonskog razdoblja znao je da veliki ljudi, jednako kao i velike sile, oblikuju svijet. Prema Kissingeru, lider je osoba rijetke individualnosti, koja mora imati osjećaj za povijest, viziju budućnosti, sposobnost manipuliranja događajima, i sve to u cilju stvaranja stabilnijeg svjetskog poretka. Lider sa sobom donosi intelektualni kapital koji će kasnije u godinama provedenim na vlasti i koristiti, a to je bio slučaj Henryja Kissingera.

2. Kissinger – kreator američke vanjske politike (1969.-1976.)

Malo je razdoblja u povijesti američke vanjske politike doživjelo toliki stupanj komentara i kritika, kao što su to godine kad je Kissinger bio u Bijeloj kući. Tijekom predsjedničke kampanje, Nixon je postao svjestan Kissingerova znanja i utjecaja, sličnosti stavova o američkoj vanjskoj politici,¹⁵ te mu je unatoč protivljenju svoje ekipe ponudio mjesto predsjedničkog savjetnika za nacionalnu sigurnost, jedan od najviših položaja u administraciji. Nixon i Kissinger bili su čudan par, čija je unutrašnja sličnost bila veća od vanjske razlike. Bili su realpolitičari, kojima se vanjska politika temelji na snazi, a ne osjećajima; usamljenici koji su manipulirali tuđim antagonizmima i o ljudima uvijek mislili sve najgore. Kissingerov pristup vanjskoj politici bio je analitički,

¹⁵ Kad se Rockefeller, Kissingerov prijatelj, mecena i patron želio kandidirati za republikansko kandidata za predsjedničke izbore, Kissingera je zadužio za stvaranje svoga vanjskopolitičkog programa. Kissinger je osmislio vanjsku politiku koja bi težila otvaranju prema Kini, trokut diplomaciji i stavljanje Vijetnama u širi kontekst. Rockefellera je porazio stranački kolega Nixon.

dok je Nixonov pristup bio intuitivni. Kissingerov glavni zadatak bio je postavljanje temelja za stvaranje dugoročne američke vanjske politike. Iako je u razdoblju 1969.-1976. trebao biti samo jedan od vanjskopolitičkih aktera koji određuju ciljeve i donose odluke, Kissinger je uspio prevladati sva ograničenja koja su mu predstavljale determinante vanjske politike (izvori)¹⁶ i nametnuti se za glavnog činitelja u procesu formuliranja i ostarivanja vanjske politike SAD-a. Kissinger je dominirao aparatom donošenja vanjskopolitičkih odluka, što je bilo rezultat određenih uvjeta kasnih šezdesetih godina, kao i osobnih crta predsjednika kojima je služio. Osam godina bio je intelektualni arhitekt, vodeći glasnogovornik i često jedini pregovaratelj američke vanjske politike. Nakon godina kritiziranja vanjske politike SAD, našao se u centru donošenja vanjskopolitičkih odluka. Na vlastitom primjeru uvjerio se da lideri sa sobom donose intelektualni kapital, koji će u godinama na vlasti i koristiti. Njegova akademska istraživanja bila su mu jedina moguća baza za akcije, jer je priznao da nakon dolaska u Washington nije imao niti jednu novu ideju. Nixon--Kissingerov model donošenja odluka omogućio je Kissingeru da u terminima modela birokratske politike bude u idealnoj poziciji da može manipulirati i dominirati aparatom donošenja vanjskopolitičkih odluka.¹⁷ Kissinger je stvorio mehanizam koji je omogućio Bijeloj kući centralizirano upravljanje vanjskom politikom. Taj isti mehanizam njemu je omogućio odabiranje dokumenata koji će se iznositi pred Predsjednika i VNS, kao i moć nadgledanja rada ministarstva vanjskih poslova, obrane, itd. Tako je Kissinger stvorio aparat nacionalne sigurnosti koji je preferirao diplomaciju temeljenu na novim pristupima, tajnovitosti, iznenađenjima i taktičkim manevrima, a ne stvaranje birokratskog i javnog konsenzusa o važnim političkim odlukama. Kad je postalo jasno da se važnije odluke donose bez znanja državnog tajnika, demoralizirana birokracija odbila je biti lojalna takvoj administraciji. Tajnovitost se opravdavala strahom od curenja informacija, ali je i predsjedniku omogućila dramatične nastupe. Dramatične najave iznenadile bi i razoružale kritičare, fascinirale javnost i bile su izuzetno korisne predsjedniku koji nema većinu u Kongresu. Tajne kanale nisu izmislili Nixon i Kissinger, ali su ih koristili u dotad neviđenom presedanu. Mnogi predsjednici imali su osobne pomoćnike koji su vodili diplomatske misije i pregovore, ali nitko nije povjerio toliko važnih i delikatnih međunarodnih zadataka jednoj osobi, kao što je Nixon Kissingeru. Kissingerova dominacija vanjskopolitičkom birokracijom nije bila toliko temeljena na njegovoj poziciji koordi-

¹⁶ James Rosenau pokušao je stvoriti predteoriju vanjske politike, tj. odrediti klasifikaciju potencijalnih sila koje utječu na nacionalnu vanjsku politiku, što će koristiti u analizi vanjske politike SAD.

Najvažnije determinante koje utječu na vanjsku politiku SAD-a unutar njega su utjecaja:

- vanjski (eksterni) izvori – međunarodni politički i ekonomski sustav,
- socijalni izvori – nacionalne vrijednosti, javno mnijenje, predsjednički izvori i mas mediji,
- Vladini izvori – Predsjednik, izvršna ministarstva, agencije i Kongres,
- izvori uloge
- individualni izvori.

¹⁷ Glavni izvor Kissingerove moći nad birokracijom bilo je njegovo predsjedavanje Revizijskom skupinom i nizom odbora: Washingtonska posebna akcijska skupina (*The Washington Special Action Group-WSAG*) za rješavanje kriza; Skupina za verificiranje (*The Verification Panel*) zadužena za traženje fondova namijenjenih za vojne potrebe i oružje; Posebna studijska skupina za Vijetnam (*The Vietnam Special Studies Group*) koja je usklađivala vojnu i diplomatsku politiku u Vijetnamu; Odbor 40 (*The 40 Committee*) koji je autorizirao akcije CIA-e i drugih agencija.

natora komiteta za donošenje odluka ili njegovoj kontroli papira koji idu u Ovalni ured i iz njega, već činjenicom da je za Nixonova prvog mandata Kissinger bio surogat državnog tajnika, koji je sam konzultirao predsjednika o svim važnim vanjskopolitičkim pitanjima i koji je kanalima i tajnim sastancima vodio važne administrativne pregovore.¹⁸ Nije se mnogo toga promijenilo ni nakon što je Kissinger u kolovozu 1973. postao državni tajnik, jer je zadržao dužnost savjetnika za nacionalnu sigurnost. I sam je izjavio da ne zna kakvo bi moglo biti međunarodno značenje njegova imenovanja, ali da će na domaćoj sceni doći do normalizacije odnosa Bijele kuće i State Departmenta. Njegovo imenovanje podudaralo se s Nixonovim političkom slabljenjem, kojeg je nakon ostavke u kolovozu 1975. naslijedio neiskusni Ford. Kao rezultat vakuuma Watergatea rasla je Kissingerova osobna moć, ali Nixon-Kissingerov vanjskopolitički sustav donošenja odluka nije preživio Watergate. Ford je zatražio da Kissinger prepusti funkciju savjetnika za nacionalnu sigurnost svome zamjeniku Snowcroftu i počeo je tražiti vanjskopolitičke savjete i od drugih ljudi, a i Kongres je počeo ograničavati vanjskopolitičke djelatnosti izvršne vlasti.

Državnička je mudrost termin koji se ne nalazi u američkom političkom rječniku, ali Kissinger je u svojim memoarima upotrebljavao taj izraz. Kissinger smatra da umjetnost državničke mudrosti podrazumijeva razumijevanje povijesnih trendova. Državnici moraju kontrolirati događaje, inače će događaji njima upravljati. Trebaju izbjevati kompromise. Državnička mudrost podrazumijeva viziju i želju za preuzimanjem rizika. Kissingerova vanjskopolitička era bila je prepuna rizika, dok je njegova vizija promovirala realpolitiku. Njegova reputacija državnika, međutim, patila je od svih pogrešaka koje je Kissinger profesor pronašao u karijerama političara 19. stoljeća: kao i Bismarck, stvorio je tako kompleksan sustav donošenja odluka, da je jedino osoba izuzetne energije i sposobnosti mogla njime upravljati; kao i Meternich, nije potpuno shvatio važnost novih tema međunarodne politike; kao i Castlereagh, nije uspio dobiti domaću podršku za vanjsku politiku, koja je izazivala iskustva i očekivanja njegova naroda. Kao i oni, borio se protiv birokratskog otpora i unutarnjopolitičkih ograničenja, a poslije trijumfa slijedila ih je tragična sudbina, što često zadesi one koji iskoriste velike prilike koje pruža javna arena.¹⁹ Ali, Kissinger nam je pokazao što se može napraviti kad je na vlasti odlučan predsjednik, povjerljiv vanjskopolitički savjetnik, te mali broj osoblja Bijele kuće i State Departmenta.

Kissinger je bio prvi državni tajnik, koji je glavne vanjskopolitičke odluke donosio sam u avionu. State Department je bio tamo gdje je bio Kissinger. *Washington Post* je taj putujući cirkus zvao "najveći vanjskopolitički putujući establišment na svijetu". Kissinger je pokušavao istovremeno biti državni tajnik, savjetnik za nacionalnu sigurnost, Predsjednikov osobni tajnik za vanjsku politiku, šef VNS-a, glavni američki pregovaratelj i šef birokracije State Departmenta. Kissingerova mističnost i teatralnost služila je svrsi i kod kuće, vanjska politika je postala uzbudljiva. U postvijetnamskoj depresiji njegovi bliskoistočni "shuttle" uspjesi služili su kao dramatična demonstracija kako uključivanje SAD-a u vanjsku politiku može donijeti koristi cijelom svijetu. Kis-

¹⁸ Strong, R., *Bureaucracy and Statesmanship: Henry Kissinger and the Making of American Foreign Policy*, University Press of America, Landham, New York, London 1980., str. 64.

¹⁹ *Ibid.*, 89.

singer je tako ispunio svoj cilj – spriječio je neoizolacionizam koji bi inače zahvatio SAD, te je Americi i Amerikancima vratio samopouzdanje koje su izgubili u Vijetnamu.

Struktura mira koji je Kissinger oblikovao stavlja ga u panteon modernih američkih državnika kao što su Henry Stimson, George Marshall i Dean Acheson. Osim toga, Kissinger je bio i ostao najbolji američki pregovaratelj ovog stoljeća, te je, zajedno s Georgom Kennanom, najutjecajniji vanjskopolitički intelektualac SAD. Ali Kissinger nikada nije imao instinktivnog osjećaja za američke vrijednosti i politički sustav otvorenog donošenja odluka kakvo se prakticira u demokratskim društvima. Kissinger je mislilac ravnoteže snaga. Duboko vjeruje u stabilnost, što je u suprotnosti s američkim iskustvom koje u akcijama vode moralna načela. Došao je na vlast u važnom trenutku za vanjsku politiku SAD, kad je Amerikom počelo vladati izolacionističko raspoloženje. Kongres i javnost više nisu željeli plaćati za novo oružje ili podržavati marginalne konfrontacije sa Sovjetima u Trećem svijetu. Stvarajući eru detanta, Kissinger je pomogao da natjecanje sa SSSR-om bude laganije, podnošljivije i manje opasno. Razvijajući mrežu veza, osigurao je SAD-u status diplomatske velesile, tako da se gubitak vojne odlučnosti lakše kompenzirao. Bio je jedini realpolitičar europskog stila, koji je vidio američku vanjsku politiku i nije je temeljio na sentimentalnom idealizmu.

Kissinger je uspio stvoriti novu globalnu ravnotežu, koja je uspjela sačuvati utjecaj SAD u postvijetnamskoj eri i pridonijeti kraju hladnog rata. Iako je često u svemu vidio sovjetski izazov, bio je u pravu kad se borio protiv golubova i izolacionista, koji su željeli prestanak natjecanja sa SSSR-om. Kao što je Kennan napisao 1947., a Kissinger podsjetio početkom 1970-ih, sustav SSSR-a može opstati samo širenjem carstva ili izazivanjem vanjskih prijetnji. Kad ih više neće biti, sovjetski sustav počet će se raspadati.²⁰ To se i dogodilo. Osim toga, Kissinger i Nixon pretvorili su bipolarni svijet u trodimenzionalnu partiju šaha, što je SAD-u omogućilo vođenje kreativnije diplomacije, jer su se SSSR i Kina natjecali tko će imati bolje odnose sa SAD-om. Tako je došlo do korjenite promjene u poslijeratnoj vanjskoj politici SAD-a: prvi put od Potsdamske konferencije 1945. natjecanje i suradnja s Moskvom i Pekingom postali su dijelom strategije ravnoteže velikih sila. Ovaj novi okvir inkorporirao je priznavanje američkih granica, zajedno s vjerovanjem da je zadatak Amerike i dalje ostao nepromijenjen – sprječavanje širenja sovjetskog utjecaja. Osnovne odrednice Kissingerove politike SAD su slijedile naredna dva desetljeća: suradnja i natjecanje sa SSSR-om, tako da su došle do izražaja sovjetske domaće suprotnosti; postepeni proces pregovaranja na Bliskom istoku i dalje čini SAD glavnim igračom u regiji; realistički stav prema Kini stvorio je novu stabilniju globalnu ravnotežu koja je omogućila SAD-u više slobode u akciji. Kissingerova nova globalna ravnoteža zaslužna je i za kolaps komunističkog sustava, ali glavni razlog komunističke propasti nije bila američka pobjeda u utrci za vojnu moć i utjecaj, već vrijednosti koje je američki sustav nudio. Kad je završio hladni rat, ova doza realizma pomogla je SAD-u u stvaranju novoga globalnog okruženja, baziranom na ravnoteži više centara sila. Ali, Kissingerov realizam okrenut sili i fokusiranje na nacionalni interes zapeo je, jer je previše odudarao od idealizma i morala Amerike. Kissingerova realpolitika nije odgovarala otvorenom i demokratskom društvu, u kojem

²⁰ Kennan, George, "The Sources of Soviet Conduct", *Foreign Affairs*, srpanj 1947.

cilj ne opravdava sredstvo. Vjerovanje da su američke akcije plemenite i moralne nužno je kod prirodno izolacionističkog društva, kao što je američko.

Za Kissingera naglašavanje realizma i nacionalnog interesa nije značilo odbacivanje moralnih vrijednosti; dapače, smatrao je da je za stvaranje stabilnog svjetskog poretka neophodan moralni imperativ, osobito u nuklearno doba. Kissinger je dijelio Kantovo mišljenje, te je objašnjavajući svoje poglede na detant izjavio kako je mir stalan proces, a ne krajnji proizvod.²¹ Kissingerova ideja bila je ne odustati od suparništva, već kreirati mrežu veza koje će modificirati sukobe sa suparnicima. Njegova struktura mira oslanja se na povezivanje: sovjetsko ponašanje na jednom polju može biti nagrađeno sporazumom na drugom polju, ali bez upletanja u njihovu domaću politiku, kao npr. pitanje ljudskih prava. Odnos između realizma i moralnosti Kissinger je pokušao ovako objasniti: *“Lako je zagovarateljima ljudskih prava i mirovnim aktivistima inzistirati na savršenom svijetu, ali stvaratelji politike su ti koji se moraju nositi s realnošću i naučili su tražiti najbolje što se može ostvariti, a ne zamisliti. Bilo bi sjajno kad bi mogli izbaciti upotrebu vojne sile iz međunarodnih odnosa, ali svijet nije savršen. Oni koji su odgovorni za mir, ne mogu si dozvoliti čisti idealizam. Moraju se suočiti s dvojakostima i prilagodbama, i shvatiti da se veliki ciljevi mogu postići jedino nesavršenim koracima. Niti jedna strana nema monopol na moralnost.”*

Glavni cilj Kissingerove vanjske politike bio je stvoriti stabilni međunarodni poredak sa SAD-om na čelu, te sačuvati američku vjerodostojnost i ugled u svijetu. Nacionalne ciljeve SAD-a određivao je na temelju geopolitičke realnosti, a nakon brojnih kritika ta ista realnost omogućila mu je da za Forda prihvati i idealističku komponentu. Idealizam u vanjskoj politici bio je, međutim, rezerviran samo za crnačku Afriku, budući da je omogućio Kissingeru da na taj način SAD postane važna sila u regiji.

Najvažnije sredstvo vanjske politike²² koje je Kissinger koristio bila je diplomacija, javna i tajna. Većina njegovih diplomatskih uspjeha dogovorena je u tajnosti, da bi se kasnije javno obznanila i potpisala – SALT, mirovni sporazum sa Sjevernim Vijetnamom, Berlinski sporazum, Pekinški i Moskovski *summit*. Jedino su se bliskoistočni i afrički mirovni proces, kao i KESS odvijali pod svjetlima javnosti.

Drugo omiljeno Kissingerovo vanjskopolitičko sredstvo bila je vojna sila, što je i razumljivo, budući da je Kissinger bio realpolitičar. Vojna sila SAD-a često mu je služila kao prijetnja kojom je “drugu stranu” uspio uvjeriti da prihvati njegove prijedloge ili da dobije razne ustupke. Ali, oružje je služilo i za kupovinu saveznika. Kissinger je osobno bio upleten u sukobe niskog (Čile, Angola), srednjeg (invazija na Kambodžu) i

²¹ Kissinger & Detant, by L.A. Sobel, Fact on File inc, New York 1975., *Senate Committee on Foreign Relations*, 19. rujna 1974., str. 9-30.

²² Sredstva su različite vanjskopolitičke tehnike i instrumenti koji se koriste za postizanje određenih vanjskopolitičkih ciljeva. Možemo ih podijeliti u četiri skupine: a) politička – diplomacija (javna i tajna), propaganda i međunarodno javno mišljenje, b) ekonomska – normalni odnosi (inozemna ekonomska, tehnološka, vojna i pomoć u razvoju, korištenje trgovačkih sporazuma i usmjeravanje trgovine), zategnuti odnosi (tarife, kvote, bojkot, embargo, prekid pomoći i davanja kredita), c) vojna – sukobi niskog intenziteta, sukobi srednjeg intenziteta i sukobi visokog intenziteta, d) razvoj demokracije – poštivanje ljudskih prava, liberalna demokracija i slobodno tržište.

visokog (Vijetnam) intenziteta. Iako nije imao dovoljno znanja o ekonomiji, ekonomska sredstva bila su njegov treći izbor. Detant se trebao zasnivati na mrkvi i batini, a sovjetske mrkve trebali su biti brojni trgovački sporazumi, ali i dobivanje MNF statusa, što se nije obistinilo. Pomoć SAD dobivali su i Kurdi, da bi kasnije nakon sklapanja mira Iraka i Irana ta pomoć bila ukinuta. Ratnu štetu zakamufliranu u ekonomsku pomoć Kissinger je obećao Vijetnamu. Vojnu pomoć obećavao je i davao poslušnim saveznicima (osobito Izraelu), dok je tehnološku pomoć nudio poslušnim sugovornicima.

Razvoj demokracije Kissinger je totalno ignorirao. Kissinger je kao pravi realpolitik smatrao kako se SAD ne smiju uplitati u unutarnje poslove suverenih država, budući da je za SAD bitno njihovo ponašanje u međunarodnoj zajednici, a ne kod kuće. Nije bio osjetljiv na pitanje ljudskih prava i tek ih je pod silnim domaćim pritiscima i kolapsom njegove politike u Africi, prihvatio kao vanjskopolitički instrument, ali samo u Africi.

Kissinger je u svojim aktivnostima najviše zaobilazio američke političke institucije, jer su mu one i predstavljale najveće prepreke u postavljanju temelja za stvaranje dugoročne vanjske politike. Uspio je konstantno zaobilaziti Kongres, izvršna ministarstva i agencije, ali i predsjednika, i tako ostvarivati preferirane vanjskopolitičke akcije. Za razliku od njegovih vanjskopolitičkih uspjeha koji su mu donosili popularnost, akcije za koje se pretpostavljalo da neće dobiti podršku javnosti nisu bile u medijima objavljivane – tajno bombardiranje Kambodže, tajni pregovori sa Sjevernim Vijetnamom, kubanska kriza, tajne akcije u Čileu. Vijetnamski rat stvorio je u američkoj javnosti izolacionističko i antiimperijalističko raspoloženje, te Kissingerov stav prema javnosti možemo smatrati odgovorom na takvo raspoloženje. Akcije za koje se pretpostavljalo da bi izazvale javne prosvjede, vođene su tajno, dok su načela koja su vodila vanjsku politiku javno objavljivana u godišnjim izvještajima, *“State of the World”*. Prema teoriji liberalne demokracije, američki lideri su izabrani da reflektiraju američke društvene vrijednosti i da ih pretvaraju iz javnih preferencija u koherentnu politiku. Budući da je znao kako njegovi hladni realistički proračuni ne bi dobili javnu i kongresnu podršku, Kissinger je svoju vanjsku politiku temeljio na tajnovitosti i iznenađenjima.

Na predsjedničkim izborima 1972., dajući izjave o neminovnosti skorog potpisivanja mirovnog sporazuma sa Sjevernim Vijetnamom, Kissinger je odredio pobjednika – Nixona, dok je na izborima 1976. odredio gubitnika – Forda, budući da ga je Kissinger nagovorio na potpisivanje Helsinškog završnog akta. Amerikanci su se bojali da će Helsinki ispasti druga Jalta. Helsinškom konferencijom započela je lančana reakcija protiv Fordove, tj. Kissingerove vanjske politike, koja je i dovela do njegova poraza na predsjedničkim izborima. U retrospektivi, Ford i Kissinger bili su u pravu, puno više nego što je to netko tada mogao i zamisliti: Helsinki je ispao korak na putu prema konačnoj pobjedi Zapada u Europi. Tako je na kraju sve ispalo posve suprotno od onoga čemu se Brežnjev nadao postići KESS-om – konsolidaciji poslijeratnog poretka. Umjesto *statusa quo*, istočna Europa počela se dizati. Na Kissingerovu i Fordovu veliku nesreću, povijesna važnost Helsinkija utvrđena je tek nakon puno godina. Poznato je kako vanjski događaji u velikoj mjeri ne utječu na američku vanjsku politiku. Bilo je tako i za Kissingera, kojem se, između ostalog, mora pripisati “zasluga” za podizanje cijene nafte, ali i za skidanje OPEC-ovog embarga na prodaju nafte SAD-u.

3. Kissinger – *Opinion maker* (od 1977. do danas)

Iako nije više dio administracije, Kissinger je zadržao važnost i popularnost kakvu do sada nije imao niti jedan bivši predsjednik. Glavna preokupacija u godinama koje su dolazile bilo mu je pisanje memoara,²³ nakon kojih je otvorio novo razdoblje u svom vanjskopolitičkom djelovanju – postao je stvaratelj javnog mišljenja. Pisao je za najvažnije američke novinske kuće, *Los Angeles Times*, *Washington Post* i *New York Post*, kolumne koje su čitateljstvu objašnjavale situaciju u svijetu. Osim toga, radio je i kao TV komentator, te je tako postao nezaobilazan *opinion maker* 1980-ih. Za Carterova mandata, odnos Kissingera i nove administracije bio je uravnotežen. S jedne strane, bila je prisutna netrpeljivost Kissingera i Brzezinskog, novog savjetnika za nacionalnu sigurnost, dok je, s druge strane, razvijao topli i prijateljski odnos s novim državnim tajnikom Cyrusom Vanceom.

Iako je Nixon²⁴ javno i privatno apelirao na Reagana da se više koristi Kissingerovim uslugama, Reagan i njegova administracija držali su ga po strani. Jedini zadatak koji su mu povjerali bilo je vođenje dvopartijske komisije o Centralnoj Americi 1983. godine.²⁵ Rad komisije trebao je pomoći administraciji da dobije 110 milijuna dolara pomoći za El Salvador i podržavanje kontra pobunjeničke akcije protiv sandinističke vlasti u Nikaragvi. Reagan je bio izuzetno zadovoljan izvještajem i hvalio ga je, te je odmah zatražio odobravanje preporučenih sredstava, ali prijedlog pomoći od 8 milijardi dolara u Kongresu nisu ozbiljno shvatili, a jednako se tako ponašala i Bijela kuća. Izborna trka 1988. bila je nepovoljna za Kissingera, budući da je u njoj pobijedio George Bush, osoba kojoj se zamjerio davnih dana, dok je još Bush bio ambasador u Kini i UN. Bush ne samo da mu nije ponudio nikakvu dužnost već mu je i oteo dva glavna suradnika iz konzultantske ekipe: Eagleburgera, koji je postao zamjenik državnog tajnika, i Scowcrofta, koji je postao savjetnik za nacionalnu sigurnost. Kissinger je bio zadovoljan ovakvim razvojem situacije, budući da su na položaj došli ljudi koji su

²³ Memoari *White House Year*, postigli su veliki uspjeh. Neki dijelovi pisani su defenzivno, s namjerom obrane od kritika, što je osobito vidljivo u poglavljima vezanim za Kambodžu i Vijetnam. Memoare su hvalili čak i Kissingerovi politički i akademski kritičari i za Božić 1979. u SAD postali su bestseller broj jedan. Godine 1979. izašla je još jedna knjiga koja je obrađivala isto razdoblje – *Sideshow*. Napisao ju je britanski novinar William Schowcross, zvijezda *Sunday Timesa*, koji se koristio aktom o slobodi informiranja (*Freedom of Information Act*) i tako iznio na svjetlo dana neobjavljene pentagonske dokumente. Knjiga je kritizirala Nixonovu i Kissingerovu vanjsku politiku i optuživala SAD za širenje rata na Kambodžu. Kao odgovor na Schowcrossove napade, Kissinger je proširio svoje memoare. Drugi volumen memoara *Years of Upheaval* objavljen je 1982. godine i u njemu je obradio drugi Nixonov mandat, sve do ostavke. Nakon toga odustao je od pisanja memoara, tako da će planirani treći volumen, koji bi obrađivao Fordovo razdoblje, biti objavljen tek 1999. Kissingerova reputacija bila je ponovo ugrožena 1983., kada je njegov glavni kritičar, Seymour Hersh, objavio knjigu *The Price of Power*, u kojoj je kritizirao prve četiri godine Kissingerova rada na dužnosti savjetnika za nacionalnu sigurnost.

²⁴ Kissinger je ostao s Nixonom u korektnim odnosima, iako ga je Nixon u seriji intervjua opisao kao konspirativnog, tajnovitog, glasnog vlasti, a sve zasluge u vanjskoj politici pripisao je sebi. U Nixonovim memoarima, opisao ga je briljantnim i temperamentnim vanjskopolitičkim genijem, kojim je on upravljao.

²⁵ Predsjednici koriste dvostranačke komisije kako bi obje stranke privoljeli za svoju politiku. Zagovornici dvostranačke politike vide ovo kao sredstvo koje promovira političku koherentnost i konzistentnost, Kegley & Wittkopf, *American Foreign Policy...*, str. 412.

mu omogućili pristup srcu nove administracije. Novi državni tajnik, James Baker, nije volio Kissingera. Baker i Bush bili su teksaški pragmatičari, koji nisu imali smisla za Kissingerove geostrateške vizije. Baker je, unatoč tome što je isprva pokazao izuzetnu zainteresiranost, odbio Kissingerov plan “Jalta II”, kojim se uz pomoć tajnih poslanika trebalo s Moskvom dogovoriti o liberalizaciji Istočne Europe, a SAD bi se zauzvrat obvezale da nastale promjene neće iskoristiti na štetu sovjetske sigurnosti. Plan je bio sličan *Code of Conduct*, potpisanom 1972. na Moskovskom summitu i Helsinškom završnom aktu iz 1975. Ovom Kissingerovom shemom trebalo je doći do ostvarivanja tihog i taktičnog “okvira prilagođavanja”. Bio je to Kissingerov stil diplomacije: tajni dogovori temeljeni na sferama utjecaja i ravnoteži sile, ali ujedno i riskantan politički potez. No, Kissinger je smatrao da njegov plan ne oživljava Jaltu, već je preokreće. Baker, iako zainteresiran, nije želio ohrabriti veliku diplomatsku akciju pod vodstvom Kissingera. Osim toga, stručnjaci u State Departmentu smatrali su da je glupo dogovarati pravac kojim je već Istočna Europa sama krenula. Zašto kupovati povijest, ako se može dobiti besplatno? Na kraju je ispalo da je Baker bio u pravu: sovjetski sateliti su se sami oslobodili, bez ikakvih zapadnih koncesija.

Kissinger je još 1982. godine osnovao tvrtku *Kissinger Associates*, koja mu je omogućila da postane najpoznatiji svjetski savjetnik i “rent-a-diplomat”. Obraćale su mu se različite tvrtke, kojima je davao strateške savjete, vanjskopolitičke preglede, dobre veze, poznanstvo s uglednim i utjecajnim ljudima svijeta. Kissinger je davao vanjskopolitičke ekspertize privatnim korporacijama, poduzimao je u njihovo ime diplomatske zadatke i bio je savjetnik za sigurnost predsjedavajućim u korporaciji. Ovim poslom postigao je fenomenalan uspjeh i obogatio se. Bez obzira na službene odnose SAD i Kine, Kissingeru su u Kini uvijek bila otvorena sva vrata. Unatoč brutalnom nasilju nad studentima na Tiananmenu, on se zalagao protiv sankcija i za održavanje dobrih odnosa SAD i Kine. Smatrao je da je to, unatoč brutalnosti, unutrašnja stvar Kine i test američke političke zrelosti. Potkraj 1989. posjetio je Kinu i susreo se s glavnim liderima, premijerom Li Pengom i Deng Xiaopingom. Nakon povratka u SAD, bio je pozvan u Bijelu kuću, gdje je obavijestio Busha, Bakera i Scowcrofta o situaciji u Kini i predložio im drukčiju politiku prema njoj, ako žele ikad obnoviti odnose s Kinom. Bush je svojom odlukom učinio Kissingera utjecajnijom osobom nego što je on to stvarno bio. Tajno je poslao Scowcrofta i Eagleburgera u Kinu da rade na obnovi odnosa SAD i Kine, te je tako ispalo da je Kissinger utjecao na donošenje odluke o normalizaciji odnosa. Kissingerova energija i slava u devedesetim godinama 20. stoljeća nije nestala. Pretpostavlja se da je Kissinger imao i veliki utjecaj na odluke što su ih donosili pojedini američki predstavnici zaduženi za rješavanje krize na prostoru bivše Jugoslavije. Osobito se to odnosi na Brenta Scowcrofta i Lorencea Eagleburgera, osobe koje su bile njegovi pouzdani vanjskopolitički suradnici za vrijeme Nixonove i Fordove administracije, a kasnije su radili u njegovoj savjetničkoj tvrtki. Scowcroft je bio Bushov savjetnik za nacionalnu sigurnost, a Eagleburger zamjenik državnog tajnika i, kao bivši američki ambasador u Jugoslaviji, glavni tvorac američke politike prema krizi na prostoru bivše Jugoslavije. Isto tako je Lord Carrington, predsjednik mirovne konferencije o Jugoslaviji, radio kao savjetnik u tvrtki “*Kissinger Associates*”. Svoje viđenje međunarodne politike i diplomacije Kissinger je dodatno objasnio u monumentalnom djelu *Diplomacy*.

Zaključak

Nikad se prije netko sličan Kissingeru nije našao u poziciji da utječe na stvaranje i provođenje američke vanjske politike. Kissinger je intelektualac, Europljanin porijeklom, osjetljiv na tradiciju i povijest, ali i Amerikanac 20. stoljeća. Posjeduje intelektualni kapital koji je sakupio tijekom svoje akademske karijere, a zatim ga je u godinama koje je proveo u Bijeloj kući i State Departmentu do maksimuma iskoristio za dobrobit SAD-a. Jedan je od najbriljantnijih umova koji su ikad sudjelovali u stvaranju američke vanjske politike, a ujedno i jedini realpolitičar europskog kova koji je držao vlast u Washingtonu i nije mario za američke idealističke vrijednosti. Američki nacionalni interes određivao je prema geopolitičkoj realnosti i dugoročnom strateškom interesu. Razumio je povijesne trendove, imao viziju budućnosti pred sobom, posjedovao je državničku mudrost s kojom je ostvario impresivne vanjskopolitičke uspjehe. Stvorio je novu globalnu ravnotežu, sa SAD-om na čelu, te su se osnovne odrednice njegove politike slijedile i narednih desetljeća. I kasnije, nakon što nije bio službeni dio administracije, Kissinger je utjecao na stvaranje vanjske politike SAD-a preko svojih suradnika koji su se nalazili na važnim položajima u vladi SAD. Kissinger je danas jedan od najvažnijih stvaratelja vanjskopolitičkog mišljenja u SAD-u i osoba koja intenzivno radi na poboljšanju odnosa SAD-a i Kine. Može se pretpostaviti da će i u budućnosti²⁶ Kissinger i dalje biti u mogućnosti utjecati na stvaranje i provođenje vanjske politike SAD-a.

Literatura

Knjige Henryja Kissingera:

Nuclear Weapons and Foreign Policy, Harper & Brothers, New York 1957.

The Necessity for Choice, Halper & Brothers, New York 1961.

The Troubled Partnership: A Reappraisal of the Atlantic Alliance, McGraw Hill, New York 1965.

Problems of National Strategy, (ur.) Praeger, New York 1965.

American Foreign Policy, W. W. Norton & Company Inc, New York 1974.

Obnovljeni svijet, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb 1976.

Memoari, Vjesnikova Press agencija Mladost, Zagreb 1981.

For the record, Little Brown, Boston 1981.

Years of Upheaval, Little Brown, Boston 1982.

Diplomacy, Touchstone Book, Simon & Schuster, New York 1994.

²⁶ Postoji mogućnost da će se odgovor na pitanje o Kissingerovoj ulozi u stvaranju američke vanjske politike promijeniti nakon što nam bude dostupan treći dio Kissingerovih memoara *Years of Renewal* (posvećenih njegovoj djelatnosti za Fordove administracije). Jednako tako otvaranje "čileanskih dosjeda" moglo bi nam dodatno rasvijetliti Kissingerovu ulogu u događajima u Čileu. Sama činjenica da će pet godina nakon Kissingerove smrti memorandumima prisluškivanih telefonskih razgovora donirani Kongresnoj knjižnici biti otvoreni za javnost, omogućit će znanstvenicima koji će se baviti tom tematikom u budućnosti da točnije odgovore na postavljeno pitanje.

Ostale knjige:

- Brewner, T. L. – Teitelbaum, L., *American Foreign policy: A Contemporary Introduction*, Simon & Schuster, New Jersey 1997.
- Dickson, P. W., *Kissinger and Meaning of History*, Cambridge University Press, 1978.
- Erlichman, J. , *Witness to Power*, Simon & Schuster, New York 1982.
- Golan, M., *The Secret Conversation of Henry Kissinger*, Quadrangle, New York 1976.
- Graubard, S. R., *Kissinger – A Portrait of Mind*, W.W. Norton & Company inc, New York 1974.
- Hersh, S., *The Price of Power: Kissinger in the Nixon White House*, Summit, New York 1983.
- Isaacson, W., *Kissinger. A Biography*, Touchstone, New York 1992.
- Joiner, H. , *American Foreign Policy: The Kissinger Era*, Strode, Huntsville 1977.
- Keagley, Ch.W. – Wittkopf, E. R., *American Foreign Policy – Pattern and Process*, San Martin's Press, New York 1991.
- Kissinger & Detant, by L. A. Sobel, Facts on File inc, New York 1975.
- Mazlich, B., *Kisinger: The European Mind in American Policy*, Basic Books, New York 1976.
- Morris, R., *Uncertain Greatness*, Harper & Row, New York 1977.
- Nutter, W., *Kissinger Grand Design*, American Enterprise Institute, Washington 1975.
- Paolucci, H., *Kissinger's War: 1957-1975*, Griffon House Publication, New York 1980.
- Safire, W., *Before the Fall*, Doubleday, New York 1975.
- Schawcross, W. , *Sideshow*, Simon & Schuster, New York 1979.
- Schulzinger, R., *Henry Kissinger Doctor of Diplomacy*, Columbia University Press, New York 1989.
- Strong, R., *Bureaucracy and Statesmanship: Henry Kissinger and the Making of American Foreign Policy*, University Press of America, Landham, New York, London 1980.
- Szulc, T., *The Illusion of Peace*, Vikong, New York 1978.
- Vukadinović, R., *Osnove teorije međunarodnih odnosa i vanjske politike*, Školska knjiga, Zagreb 1989.
- Vukadinović, R., *Međunarodni politički odnosi*, Barbat, Zagreb 1998.

Lidija Kos-Stanišić

*HENRY KISSINGER'S ROLE IN THE CREATION OF AMERICAN
FOREIGN POLICY*

Summary

Henry Kissinger is one of the most eminent and influential intellectuals in American foreign policy. His work and achievements may be divided into three phases of his participation in the creation of American foreign policy. In the first – scholarly – phase of his career, he criticized US foreign policy. His works from that period clearly reflect his *realpolitik* outlook. Particularly important for his life and work is the second phase when he was able, as a national security adviser and later as Secretary of State for presidents Nixon and Ford, to use his remarkable intellectual capital and successfully practice *realpolitik* as the creator and proponent of American foreign policy. After his retirement from foreign policy administration, Kissinger did not cease to use his clout in the field of international relations and American foreign policy. He has been one of the most significant American intellectuals who have exerted an influence on American foreign policy.